

A kalitkában mindenféle madarak, borzasan, ázottan. Az asszony egyik kezében régi-módi kalicka, türkizfejű arapapagájjal. Másik kezével húsfakó selyemszalagon vezet egy ványadt macskát. S mögötte ki más is biceghetne, mint a bekötött lábú csóka.

A DOLGOK NEVE

Vékony, áttetsző fényszövet: ritkásan esik a hó, s a város, mint egy mélytengeri hal, legbensőjéből világít. Korzóznak a macskakövön a lángostól zsírfoltos papirosdarabok, de igyekezetük ellenére szemét marad mind. Dugó fekete gomolyagként kóborol a decemberi havazásban, s más nem érdekli, mint a zörgő-sodródó papírok. A legnagyobbikát kényesen fogja hegyes fogai között, el nem vehetem, hozza haza, ajándéknak. Nincs este, hogy ne lenne valami szerzeménye: tejeszacskó, kefiresdoboz, alufóliadarab. Most rázza magáról a hót, elfehéredik a szőnyeg, s ijedten vakog, hogy papirosával egyszínű lesz azon nyomban minden: ennyire egyszerű a dolgok neve.

SZAXOFON

Nekem sirósarkam van, neked bársonypatkányod. Ha én ott állok nagy romantikában a tűzfalak tövében, nekidőlten a mester faragta kapufélfának, és hagyom, hogy csavargassa szívem a zsalugáter osztotta fény szomorúsága, akkor te a magadra kapott plüssköntösödben rohagálsz a gangon, féken tartod a patkányt, és addig mondogatod neki, hogy macska, macska, macska, míg nem kék sziámi nem lesz belőle, amit aztán felvonszolhatsz az aktuális szinpadra. De arról nem tehetsz, hogy mindkettőnknek háttérhangot ad a Szabinak nevezett szaxofon.

FEJEZÉS

Átolvassa a kéziratot, kényes grafitvonásokat rak, stilizál, egyenget, dörmög és ujjong. Három felkiáltójel késtövébe apró betűkkel odaveti: Na, azért mégis van, aki levest főz a csollánból. Válogat a csipke- és a hársfatea közt, s ha sétál a levéltár és a házunk között, minden zugot megjegyyez, ahol csalán nőhetne.

LÁSZLÓFFY CSABA

A zsarnok szerencséje

A királyné rutinos mozdulattal nyúl a tükör után. Belepillant. Elégedetlen képmásával. Arcát a bibircsót s a kiütésnyomokat nem tüntette el maradéktalanul a smink. A tükörben jól látható feje fölött a diszlet. Az ijesztő Krisztus. Megborzong. Nem először; már egyik próbán megtörtént vele. A keresztre feszített orrának, arcának részei inkább csak üregek; mintha lepra tette volna, nem a diszlettervező keze.

Idegeire mennek már ezek a békétlenek. Ez ma gálaest; de ő tudja csak, mi ment végbe itt, nap mint nap, a színpalak mögött. A részeg strázsák, az ocsmány csipkelődések. Mint istállóban folyó tivornya. Olykor egy rekedt kiáltás (az ügyelőé), s fojtottan megy tovább ugyanaz, mint besúgó-hangú papucscsoszogás egy bordélyházban. A palotatér sakk-koc-káira csepegtetett hígtojás-nyomokat úgy veszi szemügyre, akár egy pedáns háziasszony.

Cseppet sem kellemes itt a gyilkosra várni. Addig még egy kis enyvelés, menyámitás, hogy aztán a lomha járású, juhászcutya-szuszogású hős (mégis csak ő itt a vendégbonviván!) markolatig döfje belé — mint máskor csókját a férfiszenvedély — a kést. Ide valahova, elomló keble alá.

Megfájdult a feje. („Mintha pisztoly sült volna el benne” — mily anakronisztikus ki-
szólás lenne ez a véres korból. Mintha a mai különb volna!) A színész legyen fegyelmezett.
Most több türelmet kell mutatnia éppen a partnernőjével szemben. Hol dézsába, hol ko-
porsóba kell belebújni — amint a cursiv betűs utasítás szól... Vesd le, leányom, ázott gúnyá-
dat! Úgyse lát senki, ha megindulsz a történelem sötét folyosóján negligzésben. A külvilágot
elfüggönyözi a zivatar meg az elsötétítést segítő zene.

Mindjárt történni fog valami. Valami rémes, valami eget verő. Mindig így vala: vér-
tolulás ellen a nemzet időnként megpiócáztatja magát. Addig? Egyesek elkábulnak a csete-
patéban, mint... (ezt most egy szexuális igényeit pótló olvasmányból idézi föl): *mint egy
éjjeliedény a tivornya éjszakáján...* Egyelőre csak a strázsza csámcsogása. Aztán ütés, rajta-
ütés, pártütés. Neki mindenekelőtt méltóságát kell őriznie. Nyelje a könnyeit más, a gyenge;
s fröccskölje rágalmaikat, obszcén tréfáikat udvaroncfülelnek a gonosz intrikus, a cselszövő.

A legborzasztóbb ez a pár pillanatnyi látszatnyugalom. A kopott mennyezetű öltözők-
ben, mint lisztfehér borostájú szakácmester, ilyenkor kotyvasztja az unalom a leleményes
kis bonyodalmatokat a színpadi homálynál, halálnál tartósabb valamire (pletykára?) éhes
közönség számára. Az a női köntösök közt mohón (pe)turkáló férfivágy — a gyertyával
együtt a huzat szerencsére kifújta vörös tekintetét! —, hazafelé már unottan, sárkupacokat
kerülgetve sétáltatja meg magát, míg sikerül visszanyernie utálkozó házastársi ábrázatát.

Hallható még valami, kollégák?... S. petyhüdt bohócképéről a színlelt bölcsességet
egyből letörölte a dühös hiúság, midőn megjósolta volt, hogy botrányra számíthatunk kül-
földön — Grazban, Luganóban, bárhol, hogyha nem neki ítéli oda a művészi tanács a leg-
ősibb-hősibb fő-főszerepet!

„Magamban beszélek?” A királyné felijed — ez már magában is meggondolatlanság.
Az ő szerepére nem vonatkozik a *hajlás a téboly felé*. „Csak szűnyogok... csak szőnyeget
nekik.”* Ez így jó lesz, ez a sejtelmes indítás; mit számít, mire gondol szerző, vagy néző.

Egy-egy kiszólás (nem a darabból — írás közben inkább) ismerősen cseng. A vissza-
térő helyzetekről gondoskodik az idő. Zaklatott este (amelyiken ezt írom); ki tudná meg-
mondani: nem torpannak-e meg a pártütők? A merénylők. (És maga az olvasó!)

Valaki — színpadon, utcán, tévében? — torkaszakadtából kiabál. Lehet, hogy segítsé-
gért. A királynénak — hallja? nem hallja? — semmiképp sem tanácsos kilépni szerepéből.
Minden fordulatnál ezt fontolgatja. Kettős sorsveszély. Magánéleti jelenése négy fal közé
rejtve is nyitott; a darabbeli sajnos determinált.

A kis torzsalkodások, anekdoták is belejátszanak olykor a cselekménybe. Különösen,
ha ilyen idők járnak.

A szerzői és rendezői utasítások rácsai mögé zárt művész felkapja fejét. Milyen idők?
Pusztán terminológia kérdése volna a kor?!

„Legszentebb eszménk a nemzeti egység.”

„Lázít a demokrácia-mánia.”***

A sok „szép és épületes proklamáció” hallatára könnyen kitor a tömegőrület, egysesen
a hipertónia. De a színész most nem *kezeket feltartó családostartó*. Nem polgár.

A királyné önuralomra inti magát. Jöhet vízözön, akármely rontás — neki a kosztümök
ürügyén felizzó feszültséget kell szolgálnia, fokozódjék odáig bár, hogy *királyi széke kár-
pitjának zsinórrival* fojtanak beléje lelkét. Feszültség nélkül, mint egy cérnaszál, vagy inkább

* Katona: Bánk bán.

** Peter Weiss: Mockinpott úr kínjai és meggyógytatása.

bugyigumi, ha elszakad — az egész olyan. Az előírt mozdulat nyomban nevetségessé válik, képtelenségnek tetszik gyalázat, vérbosszú, mihelyt eltűnik a drámai feszültség tere, s hirtelen fölhúzzák kötélén a díszletet.

A királyné elsápad. A replikára nem jön válasz (vagy ő keverte össze a szavakat?); elejti a legyezőjét — mintha nem csupán csuklóját, de torkát is vasmarokkal szorítanák. Pedig ez nem othelloi jelenet, hogy „ne bizz és ne félts... vigyázz! [...] az az erkölcs arrafelé: csináld, csak meg ne tudják.”* Nem, az ő tudatalattiját sem ragadhatják el innen fölfúj, légnemű gyanakvások törékeny képzelet-magasba. Benne most más idők vihara dúl. Olyan varázslat alatt áll, akár a fölserkent porhüvely, midőn a lélektől elhagyott test maga két ki sirjából, s nem ismer más természetes vonzalmat, csupán az emlékek táplálta gyűlöletet. Kit érdekelne e pillanatban a színen, hogy milyen az idő hangulata, hevülete kint (a kanyargós sikátorokban, a holdfényben szelíd komondorokként virrasztó ódon házak között; egyikben valahol az unokahúgocska súlyos copfjával talán épp most veri a kompótoscsészét, s körös-körül minden ragad és ragyog). Egyáltalán, milyen nap van ma? „Reggel lejár a terminus, el ne felejtsem kifizetni a villanyszámlát.”

Nehezen tudja legyőzni émelygését. Öregedő lelkén *kotolva ül a mélakór*. Egy ismeretlen férfi tiszta szemébe nézni, s egy nyelv meleg, lágy érintését tűrni ajkán — most még ez is undorral töltené el. Úgy tűnik neki, hogy mezitláb fut végig a deszkákon, kibontott hajjal. És fehér kreppselyem ruhácska van rajta. „Csak az emlékeket bele ne keverjem a begyakorlott indulatkitörésbe.” Mintha túl korán kiterveltek volna ellene valamit. Mintha már régen (a darab legelején vagy még azelőtt) merénylet áldozata lett volna; mielőtt még a közönség felszisszenhetett volna. Fején vadcsalánkoszorú. (Sehol a korona.)

Torz férfiarc tolakodik elő. Egy durva lökés! — a melle attól rázkódik még mindig (?). A fűzőben hevesen szuszog; szinte hallatszik a testén megpattanó rugók zaja. „Nem lehetek robot.” Kétségbeesett botladozással hallani véli a szétszóródó csavarok és szögek fémes, idegen pörgését. A kihunyó fényrengést pupilláján.

A királyné összeesett. Az ájult zsarnokon ezen a kínos estén nem vehetett elégtételt senki. A bosszúra éhes merénylők elképedten álltak körül. Még a szerző is zavarba jött volna.

---

* Shakespeare: Othello.

Ütőerek

*Távlatból nézve a hamisítványok is értékesek
(miért hajítjátok el az újságkollekciókat?)
a hóhér is ember! nem csoda hát ha a leáldozó
hűség morogva méregeti az áldozatokat
néha még el is vakkantja magát — a gőzölgő
indulat mögül hül(l)ő-pikkelyük -farkuk vesztetten
suntitanak a tartalékba tett struktúrák*

*egymást keresztező aggodalmak
(„errefelé az abszurd is lehetséges még”)
az álmatlanság órái visszahozzák az
elmaradozó jelenéseket
elég egy napló-*